

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

ІЗ ЗОРЯНИХ ЩОДЕННИКІВ ІЙОНА ТИХОГО

Передмова

Пропонуючи увазі читача вибрані уривки із «Зоряних щоденників Йона Тихого», видавець не має наміру марнувати фарбу на змалювання чеснот цього мандрівника, ім'я якого добре знане в обох частинах Чумацького Шляху. Славетний зорепроходець, капітан далекого галактичного плавання, мисливець за метеоритами і кометами, невтомний дослідник і першовідкривач вісімдесяти тисяч і трьох світів, почесний доктор університетів Великого й Малого Воза, член Товариства Опіки над Малими Планетами й багатьох інших товариств, кавалер орденів Галактики й туманностей, — Йон Тихий постане перед читачем цих «Щоденників» настільки безстрашним, що його можна буде порівняти з такими відомими мужами старовини, як Карл-Фрідріх-Ієронім Мюнхгаузен, Павло Маслобойніков, Лемюель Гуллівер або метр Алкофрібас¹.

Звід «Щоденників», що налічує вісімдесят сім томів ін-кварти, з додатками (зоряний словник та ящик зі зразками), а також картами всіх подорожей перебуває наразі на обробці у групі вчених астрогаторів та планетників і, з огляду на величезний обсяг необхідної роботи, вийде нескоро. Вважаючи, що приховувати великі відкриття Йона Тихого від найширших кіл читачів було б злочинном, видавець вибрав зі «Щоденників» невеличкі уривки й публікує їх в необробленому вигляді, без посилань і приміток, коментарів і словника космічних висловів.

У підготовці «Щоденників» до друку мені не допомагав ніхто; тих, хто заважав, я не перераховую, оскільки це зайняло б надто багато місця.

*АСТРАЛ СТЕРНУ ТАРАНТОґА,
Професор космічної зоології Фомальгаутського університету
Фомальгаут, дня 18.VI. Космічної Пульсації.*

¹ За винятком Павла Маслобойнікова — найімовірніше, вигаданої особи, всі інші є реальними особами або літературними персонажами: Карл-Фрідріх-Ієронім, барон фон Мюнхгаузен (Karl Friedrich Hieronymus Freiherr von Münchhausen, 1720–1797) — німецький барон, нащадок давнього нижньосаксонського роду Мюнхгаузенів, історична особа і літературний персонаж; Лемюель Гуллівер (Lemuel Gulliver) — головний герой тетралогії ірландського письменника-сатирика Дж. Свіфта «Мандри Гуллівера», від імені якого ведеться оповідь; Алкофрібас — псевдонім, використаний французьким письменником Ф. Рабле під час видання перших двох книг роману «Гаргантюа і Пантаґрюель» (1532, 1534), він є анаграмою імені François Rabelais.

Вступ

Це видання творів Йона Тихого, не будучи повним або критично вивіреном, порівняно з попереднім — крок уперед. Його вдалося доповнити текстами двох раніше не відомих подорожей — восьмої та двадцять восьмої¹. Ця остання подорож уміщує нові деталі біографії Тихого і його предків, цікаві не лише для історика, а й для фізика, оскільки з них випливає залежність (про яку я давно здогадувався) ступеня родинних зв'язків від швидкості².

Щодо восьмої подорожі, то група тихопсихоаналітиків, перед тим як віддати цей том до друку, вивчила всі факти, які відбувалися у снах І. Тихого³. У праці доктора Гопфштосера допитливий читач знайде порівняльну бібліографію предмета, де розкривається вплив снів інших знаменитостей, як-от Ісаак Ньютон і сімейство Борджа⁴, на марення у сні Тихого і навпаки.

Разом з тим до цього тому не увійшла двадцять шоста подорож, яка зрештою виявилася апокрифом. Це довела група співробітників нашого інституту за допомогою електронного порівняльного аналізу текстів⁵. Варто, напевно, додати, що особисто я давно вже вважав так звану «Подорож двадцять шосту» апокрифом з огляду на численні неточності в тексті, зокрема це стосується тих місць, де йдеться про одолюгів (а не про «одоленгів», як зазначалося в тексті), а також про Меопсеру, муціохів і медлітів (*Phlegmus Invariabilis Hopfstosseri*).

Останнім часом у розмовах про «Щоденники» з'являються думки, що ставлять під сумнів авторство Тихого. Преса інформувала, нібито Тихий користувався чиеюсь допомогою, а, можливо, й не існував зовсім, а його твори створювались якимось пристроєм, так

¹ Е. М. Сянко. Підстилка лівого ящика письмового стола І. Тихого — манускрипт його неопублікованих робіт; том XVI серія «Тихіана», с. 1193 і наст.

² О. J. Burberrys. Kinship as velocity function in family travels; том XVII серії «Тихіана», с. 232 і наст.

³ Dr. S. Hopfstosser. Das epistemologisch Unbestrittbar in einem Traume von Ijon Tichu; спец. вип. серії «Тихіана», том VI, с. 67 і наст.

⁴ Іспанський дворянський рід із Араґони, який подарував католицькому світові двох римських пап і два десятки кардиналів і водночас став синонімом розбещеності та підступності.

⁵ Е. М. Сянко, А. У. Хлебек, В. У. Каламарайдисова. Частковий аналіз лінгвістичних бета-спектрів І. Тихого; том XVIII серії «Тихіана».

званим «Лемом». Згідно з найрадикальнішими версіями, «Лем» навіть був людиною. Проте усім відомо, що кожен, хто хоч трохи обізнаний з історією космоплавання, знає, що ЛЕМ — це абревіатура, створена зі слів LUNAR EXCURSION MODULE, що в перекладі означає місячний пошуковий модуль, побудований у США в рамках проекту «Аполло» (перше висаджування на Місяць). Ійон Тихий не потребує захисту ні як автор, ні як мандрівник. А втім, користуючись нагодою, хочу спростувати безглузді чутки. Скажу, що ЛЕМ, щоправда, був оснащений невеликим мозочком (електронним), але пристрій цей використовувався з доволі обмеженою навігаційною метою і не зміг би написати жодної розумної фрази. Про жоден інший ЛЕМ більше не йшлося. Про нього не згадують як каталоги великих електронних машин (див., наприклад, Нортонікс, Нью Йорк, 1966–1969), так і «Велика космічна енциклопедія» (Лондон, 1979). Тому не варті серйозних учених домисли не мають заважати кропіткій роботі тихологів, від яких вимагається ще чимало зусиль, щоб довести до кінця багаторічну працю з видання «OPERA OMNIA»¹ І. Тихого.

*Професор А. С. Тарантога
Кафедра порівняльної астрозоології
Фомальгаутського університету
за Редакційну комісію
«Повного зібрання творів» І. Тихого,
а також
за Вчену Раду Тихологічного інституту
і Колектив редакції квартильника «Тихіана»*

¹ «Повне зібрання творів» (лат.).

ПОДОРОЖ СЬОМА

Коли в понеділок, другого квітня, я пролітав повз Бетельгейзе¹, метеор розміром не більшим за kwasолину пробив мою броню, пошкодив регулятор тяги та кермо, через що ракета втратила здатність до маневрування. Я надягнув скафандр, вийшов у відкритий космос і спробував відремонтувати обладнання, але зрозумів, що для того, щоб перевернути резервне кермо, яке я передбачливо захопив із собою, мені потрібна допомога ще однієї людини. Конструктори так нерозсудливо спроектували ракету, що один повинен був притримувати ключем голівку гвинта, поки інший затягував би гайку. Спочатку я не зауважив цього й кілька годин витратив на те, щоб один ключ тримати ногою, поки рукою я мав закручувати гайку з іншого боку. Але минув час обіду, а мої зусилля й досі не дали результатів. І коли одного разу мені майже вдалося, ключ вискочив з пальців ноги і пірнув у космічну безодню. Отже, я не тільки нічого не відремонтував, а й втратив цінний інструмент і лише безсило споглядав, як на тлі зірок він стає усе меншим.

За якийсь час ключ повернувся, рухаючись по витягнутій, як еліпс, орбіті, але, хоч і став супутником ракети, він не наближався до неї на таку відстань, щоб я міг до нього дотягнутися. Тож я повернувся до ракети і, поїдаючи скромний обід, роздумував, в який спосіб вибратися з цієї халепи. Корабель тимчасом рухався прямо, набираючи швидкість, бо клятий метеор зіпсував мені ще й регулятор тяги. На моєму шляху не траплялося жодних небесних тіл, але ця сліпа подорож не могла тривати вічно. Якийсь час я опановував свій гнів, але коли після обіду взявся за миття посуду, подумав, що та розігріта купка атомів зіпсувала мені найліпшу порцію яловичої підливки, яку я залишив собі на неділю. На мить я втратив рівновагу і розбив частину сервізу — правду кажучи, це принесло мені певне полегшення, хоча й не виглядало надто розсудливим. До того ж викинута з борту яловичина, замість того, щоб полетіти далі, не хотіла залишати корабель і кружляла навколо нього, як другий штучний супутник, призводячи до регулярних (з інтервалом в одинадцять хвилин і чотири секунди) короткотривалих затемнень сонця. Щоб заспокоїти нерви, я до самого вечора займався підрахунками функції

¹ Бетельгейзе (α Оріона, α Ori) — червоний надгігант, одна із найяскравіших зірок сузір'я Оріона.

її руху і пертурбацій, спричинених крутінням ключа. У мене вийшло, що перші шість мільйонів років яловичина випереджатиме ключ, обходячи корабель по колу, а потім його пережене. Врешті-решт, стомлений підрахунками, я влігся спати. Посеред ночі мені здалося, що хтось торкається мого плеча. Розплющивши очі, я побачив над собою чоловіка, обличчя якого було напрочуд знайомим, хоча я й гадки не мав, хто це міг бути.

— Вставай, — сказав він, — і бери ключ. Ідемо нагору, прикрутимо гайку на кермі...

— По-перше, ми не знайомі, щоб Ви мені «тикали», — почав я, — а, по-друге, я точно знаю, що Вас тут бути не може. Уже другий рік я в ракеті сам, бо лечу до сузір'я Тельця. Тому Ви є лише моєю примарою зі сну.

Однак він продовжував мене трясти, повторюючи, щоб я ішов за ним лагодити кермо.

— Ідіотизм, — промовив я, починаючи гніватися, тому що не хотів прокидатися, і добре знав, як важко потім заснути після такого різкого пробудження. — Я нікуди не піду, бо це безглуздо. Гайка, закручена уві сні, не змінить реальної ситуації. Не дратуйте мене, прошу негайно розвіятися чи піти в будь-який інший спосіб, бо я можу прокинутися.

— Але ти зовсім не спиш! Даю тобі слово честі! — заволав упертий привид. — Ти не пізнаєш мене? То придивися!

Говорячи це, він торкнувся рукою двох бородавок на лівій щоці, величезних, як суніці. Я інстинктивно торкнувся обличчя, бо власне на тому ж місці я теж маю дві такі самі бородавки. Тієї миті я зрозумів, чому мій привид зі сну когось мені нагадував: він був подібний на мене самого як дві краплі води.

— Дай мені спокій! — зарепетував я, заплющуючи очі й турбуючись про непорушність сну. — Якщо ти — це я, то я не повинен звертатися до тебе на «Ви», але водночас це слугує доказом того, що тебе не існує!

Після цих слів я повернувся на інший бік і прикрився ковдрою аж до самої потилиці. Я чув, як він говорив щось про ідіотизм, а коли я ніяк не реагував, то закричав:

— Ти пошкодуєш про це, недоумку! І запізно зрозумієш, що це зовсім не сон!..

Утім, я навіть не поворухнувся. Коли вранці я розплющив очі, мені одразу згадалася ця незвична нічна пригода. Я всівся на ліжку і подумав про те, які жорстокі витівки влаштовує людині власний розум: не маючи ні брата, ні сестри, у час термінової необхідності, уві сні я ніби роздвоївся, щоб вирішити свою проблему.

Після сніданку я помітив, що за ніч ракета прискорилася ще більше, і забрався до бортової бібліотеки з надією відшукати в підручниках вирішення моєї фатальної проблеми, однак не знайшов нічого корисного. Тож я розклав на столі мапу зоряного неба й у блиску недалекої Бетельгейзе, яку час від час затуляла яловичина, що продовжувала кружляти навколо ракети, я став шукати поблизу осередок якоїсь космічної цивілізації, від якої можна було б очікувати допомоги. Але це виявилася цілковита зоряна пустеля, яку оминали всі кораблі, вважаючи винятково небезпечною ділянкою, бо в ній розташувалися грізні й таємничі гравітаційні вихори в кількості ста сорока семи штук, існування яких намагалися пояснити шість астрофізичних теорій, і кожна на свій лад.

Космонавтський календар застерігав від них, з огляду на незворотні наслідки релятивістських ефектів, які могли затягувати у вихор, особливо за умови високої швидкості самого корабля.

Та я був безпорадним. Я вираховував, що біля першого з вихорів я опинюся вже близько одинадцятій, тож поспішив приготувати сніданок, щоб не натрапити на небезпеку натщесерце. Тільки-но я витер останню мисочку, як ракету почало кидати в різні сторони, незакріплені предмети градом посипалися зі стіни на стіну. Так-сяк я дістався крісла і пристебнувся, корабель трясло все сильніше, коли в іншому кінці каюти я помітив блідо-рожевий туман, що клубочився між мийкою і плитою, набуваючи форми, подібної до людини в фартушку, яка виливала сирий омлет на пательню. Постать поглянула на мене зацікавленим поглядом дослідника, зовсім не дивуючись моїй присутності, після чого розвіялася і зникла. Я потер очі. Звісно, я був тут сам, тож цей образ мені лишалося просто приписати миттєвому запамороченню.

Продовжуючи сидіти в кріслі, а точніше, стрибати разом з ним каютою, я раптом зрозумів, що це була не галюцинація. Коли товстелезний том «Загальної теорії відносності»¹ пролітав повз мене, я спробував ухопити його — це вдалося мені лише з четвертої спроби. У таких умовах погортати книгу не здавалося можливим — жахливі сили метяли кораблем так, що він вихилявся, мов п'яний, — але врешті-решт мені вдалося віднайти потрібний розділ. Там йшлося про феномен так званої часової петлі, тобто загинання напрямку, в якому плине час, під дією надсильних гравітаційних

¹ «Загальна теорія відносності» (нім. Allgemeine Relativitätstheorie) — геометрична теорія гравітації, що розвивала спеціальну теорію відносності, опублікована видатним німецьким фізиком Альбертом Айнштайном у 1915-1916 рр.

полів. Подекуди це явище може досягати розвороту траєкторії часу і так званого подвоєння дійсності. Вихор, який я пройшов щойно, не належав до найсильніших. Я знав, що якби мені вдалося хоч трохи розвернути корабель в бік полюса галактики, я би перетнув так званий Vortex Gravitatiosus Pinckenbachii, в якому багаторазово спостерігали випадки подвоєння, ба навіть потроєння дійсності.

Кермо було абсолютно нерухомим, але я подався до камери з двигунами і так довго чаклував над механізмами, аж поки не примусив-таки ракету зробити невеличке відхилення в бік полюсу галактики. Ця операція тривала кілька годин, але її результат перевершив усі мої сподівання. Корабель потрапив у центр вихору близько опівночі, гуркочучи й стогнучи всіма своїми з'єднаннями так, що я злякався за цілісність моєї ракети, але вона вийшла зі скрутного становища неушкодженою. Коли її знову захопила в свої обійми мертва космічна тиша, я вийшов із камери з двигунами і побачив самого себе сплячим у ліжку. Я зразу зрозумів, що це я з попередньої доби, тобто з ночі понеділка. Не замислюючись над філософською стороною цього дещо незвичайного випадку, я негайно шарпнув себе сплячого за плече і закричав, що треба негайно вставати, бо ж я не знав, як довго його понеділкове існування триватиме в моєму вівторковому, а, отже, потрібно було якомога швидше вийти назовні і відремонтувати кермо.

Але той сплюх розплющив лише одне око і сказав, що не бажає, аби його чіпали, що я — лише примара. Втрачаючи терпіння, я знову трусив його, марно намагаючись силою витягнути із ліжка. Але він не піддавався, повторюючи, що я йому лише снюся. Я почав лаятися, але він логічно пояснив, що нікуди не піде, бо гайки, закручені уві сні, не триматимуть реальне кермо. Даремно я давав йому слово честі, що він помиляється, даремно благав і проклинав його поперемінно, навіть продемонстровані бородавки не переконали його в рації моїх слів. Він відвернувся від мене й захопив.

Я всівся у крісло, аби тверезо обміркувати ситуацію, яка склалася. Врешті-решт, я пережив її вже двічі. Вперше — як понеділковий, який спав, а вдруге — як вівторковий, який будив. Я з понеділка не вірив у явище дуплікації, але я з вівторка вже про нього знав. Це була звичайнісінька часова петля. Що ж іще можна зробити, щоб відремонтувати кермо? Оскільки я понеділковий продовжував спати і мені пам'яталося, що проспав тоді до самого ранку, я усвідомив марність усіх наступних намагань розбудити його. Карта показувала ще багато великих гравітаційних вихорів, тож я міг розраховувати на ще одне подвоєння дійсності протягом кількох наступних

днів. Я хотів навіть написати собі листа й пришпилити його до подушки, щоб я понеділковий, прокинувшись, міг наочно переконатися в тому, що цей сон був реальністю.

Однак щойно я з пером сів за стіл, як у двигунах щось закрипіло. Я побіг туди й до ранку поливав розігріту атомну суміш водою, поки я понеділковий смачно спав, облизуючись уві сні, що страшенно мене розлютило. Голодний і втомлений, не зімкнувши очей навіть на хвилину, я взявся готувати сніданок — я саме закінчував витирати тарілки, коли ракета потрапила в наступний гравітаційний вихор. Я бачив себе понеділкового, який, прив'язавшись до крісла, опшелешено дивився на мене, тоді як я вівторковий смажив омлет. Потім від чергового стрибка я втратив рівновагу, у мене потемніло в очах і я впав. Коли я отямився на підлозі в оточенні порцелянових уламків, то помітив біля самого обличчя ноги людини, що стояла наді мною.

— Вставай, — сказав він, піднімаючи мене, — ти не забився?

— Ні, — сказав я, спираючись руками на підлогу, бо в мене паморочилося в голові. — А ти з якого дня тижня?

— Із середи, — відповів він. — Ідемо хутко, полагодимо кермо, бо шкода часу.

— А де той понеділковий?

— Його вже нема, тобто це ти є ним.

— Але як це я?

— Ну, отак! Бо в ніч з понеділка на вівторок понеділковий стає вівторковим і так далі.

— Не розумію!

— Нічого страшного — це ти ще не звик. Але ходімо, бо час спливає.

— Чекай, — мовив я, не рушивши з підлоги. — Сьогодні вівторок. Якщо ти — середовий і до цієї хвилини середи кермо досі не відремонтоване, нам не вдасться його зараз полагодити, інакше ти в середу не вимагав би, щоб я у вівторок його з тобою полагодив. Тоді, може, не варто ризикувати й виходити назовні?

— Ти мариш! — закричав він. — Чоловіче, я із середи, а ти з вівторка! А що стосується ракети, то припускаю, що вона плямиста, так би мовити, — місцями в ній вівторок, місцями — середа, де-не-де, може, є ще й трохи четверга! Просто час перемішався в переходах через вихори, але нас це не цікавить, якщо ми вдвох і маємо, врешті, шанс полагодити кермо!

— Ні, ти не маєш рації! — відповів я. — Якщо в середу, в якій ти вже живеш, переживши цілий вівторок, тобто якщо в середу — повторюю — кермо не полагоджено, значить, так було й у вівторок, бо зараз вівторок! А коли б ми мали його за хвилину полагодити,

то для тебе ця хвилинка була б уже в минулому і тобі не треба було б нічого робити! А тому...

— Це тому ти як вісюк! — пробурчав він. — Шкодуватимеш про свою дурість! І єдиним моїм задоволенням буде те, що ти так само гнівватимешся на свою впертість завтра — коли сам доживеш до середи!!!

— Чекай, — аж вигукнув я, — це означає, що в середу я, будучи тобою, так само переконаватиму себе вівторкового, як оце ти цієї миті? Тільки все буде навпаки: я буду тобою, а ти — мною? Все зрозуміло! Це і є петля часу! Чекай, іду, зараз іду, я вже зрозумів...

Однак ще до того, як я встиг підвестися, ми потрапили в новий вихор і страшна хвиля гравітації прибила нас до стелі.

Жахливі стрибки і струси не стихали цілу ніч з вівторка на середу. Коли все вже заспокоїлося, том «Загальної теорії відносності», що літав каютою, так ударив мене по голові, що я знепритомнів. Коли розплющив очі, то побачив уламки посуду і людину, котра лежала серед них. Я зірвався на рівні ноги і, піднімаючи його, закричав:

— Вставай! Ти не забився?

— Ні, — сказав він, ледь розплющуючи очі. — А ти з якого дня тижня?

— Із середи, — відповів я. — Ідемо хутко, полагодимо кермо, бо шкода часу.

— А де той понеділковий? — спитав він, сідаючи на підлогу.

У нього під оком розплився синець.

— Його вже нема, — відповів я, — тобто це ти є ним.

— Але як це я?

— Ну, отак! Бо в ніч з понеділка на вівторок понеділковий стає вівторковим і так далі.

— Не розумію!

— Нічого страшного — це ти ще не звик. Але ходімо, бо час спливає.

Говорячи це, я вже шукав потрібні інструменти.

— Чекай, — мовив він, не поворушивши й пальцем. — Сьогодні вівторок. Якщо ти — середовий і до цієї хвилини середи кермо не відремонтоване, нам не вдасться його зараз полагодити, інакше ти в середу не вимагав би, щоб я у вівторок його з тобою полагодив. Тоді, може, не варто ризикувати й виходити назовні?

— Ти марйш! — розгніваний, я кинувся до нього. — Чоловіче, я із середи, а ти з вівторка!

І так ми лялися, помінявшись ролями, причому він і справді неабияк розлютив мене, бо досі не хотів йти ремонтувати зі мною

кермо, хоч я марно називав його упертим віслоком! А коли врешті мені вдалося його переконати, ми потрапили в новий гравітаційний вихор. Мене пройняв холодний піт, бо на якусь мить я подумав, що ми будемо вічно колувати в цій петлі часу, але, на щастя, цього не трапилося. Коли тяжіння на хвилину послабилося, я знову був сам. Судячи з усього, наш вівторковий, який промайнув біля мийки, уже зник, став безповоротним минулим. Я кинувся до карти шукати наступний вихор, в який я міг би знову ввести ракету, щоб потрапити у петлю часу, й у такий спосіб знайти собі помічника.

Коли я знайшов один такий, цілком відповідний, то, управляючи двигунами, скерував корабель до самого його епіцентру. Щоправда, конфігурація цього вихору, якщо вірити мапі, була дещо незвичною — у нього було два центри, один поряд з іншим, але я був так відчайдушно налаштований, що взагалі не звернув увагу на цю аномалію.

Під час метушні в камері з двигунами я добряче забруднив руки і, прикинувши, що маю ще досить часу до входження у вихор, пішов їх вимити. Ванна була зачинена, а з неї долинали такі звуки, ніби хтось промивав горло.

— Хто там? — крикнув я, ошелешений.

— Я, — відповів голос з-за дверей.

— Який це знову я?

— Ійон Тихий.

— З якого дня?

— З п'ятниці. Чого тобі?

— Я хотів помити руки... — відповів я машинально, водночас напружено розмірковуючи: був вечір середи, а він походив з п'ятниці, отже, гравітаційний вихор, в який мав увійти корабель, заокруглює час з п'ятниці до середи, але що тоді станеться всередині самого вихору, цього я ніяк не міг зрозуміти. Крім того, мене цікавило, куди зник четвер? Тимчасом п'ятничний досі не пускав мене до ванної, копірсаючись там, хоч я постійно барабанив у двері.

— Припини полоскати горло! — врешті заволав я, втративши залишки терпіння. — Чоловіче, кожна хвилинка на вагу золота! Виходь негайно, хоч полагодимо кермо!

— Я не потрібен тобі для цього, — почувалася з-за дверей флегматична відповідь. — Десь там має бути четверговий, іди з ним...

— Який ще четверговий?! Це ж неможливо...

— Я краще знаю, що можливо, а що — ні, бо я з п'ятниці, а, значить, я вже пережив як твою середу, так і його четвер...

У мене запаморочилася голова, коли я й справді почув шум в каюті — там стояв чоловік, витягаючи пакунок з інструментами.

— Ти четверговий? — закричав я, вбігаючи до каюти.

— Саме так, — кивнув він. — Допоможи мені...

— Нам вдасться полагодити кермо? — спитав я, коли ми разом витягнули з-під ліжка важку торбу з інструментами.

— Не знаю... але в четвер його не було полагоджено. Спитай п'ятничного...

І справді, це якось не спало мені на думку! Я швидко добіг до дверей ванної.

— Гей там! П'ятничний, чи кермо вже полагоджено?

— У п'ятницю — ні, — відповів він.

— Чому ні?

— Тому що! — мовив він, відчинивши двері.

Голова в нього була перемотана рушником, а до лоба він притискав пласкою стороною лезо ножа, намагаючись спинити ріст гупі. Четверговий, який уже підійшов з інструментами, став біля мене, спокійно й уважно роздивляючись травмованого, який вільною рукою поставив на полицку пляшку з розчином свинцю — це її булькотіння я сприйняв за полоскання горла.

— Що це тебе так? — запитав я зі співчуттям.

— Не що, а хто, — мовив він. — Недільний.

— Недільний? Але чому? Не може бути! — закричав я.

— Це довга історія...

— Байдуже! Побігли назовні, може, встигнемо, — потягнув мене четверговий.

— Але ж за мить ракета потрапить у вихор, — повідомив я. — Струс може викинути нас в космос, де ми й загинемо!

— Не кажи дурниць! — похитав головою четверговий. — Якщо п'ятничний живий, то нічого з нами не трапиться. Сьогодні ж лише четвер!

— Середа, — заперечив я.

— Яка різниця?! У будь-якому разі в п'ятницю я житиму, і ти теж.

— Але нам тільки здається, що нас двоє, — зауважив я. — Насправді я один, тільки з різних днів тижня...

— Добре, добре, відкривай люк!

І раптом з'ясувалося, що в нас лише один скафандр. Ми не могли вдвох одночасно вийти з ракети — отже, план ремонту керма провалився.

— А, чорт забирай! — гнівався я, стискаючи торбу з інструментами. — Треба було надягти скафандр й не знімати! Я про це не подумав, але ти, як четверговий, мав би про це пам'ятати!

— Скафандр у мене забрав п'ятничний, — відповів він.

— Коли? І чому?

— Ех... яке це має значення, — він знизав плечима й повернувся до каюти — п'ятничного в ній уже не було.

Я зазирнув до ванної, але там було порожньо.

— Де п'ятничний? — здивовано спитав я, повернувшись.

Четверговий методично розбивав ножем яйця і виливав їхній вміст на олію, що вже аж шкварчала.

— Певно, десь близько суботи, — флегматично відповів той, помішуючи яєшню.

— О, я перепрошую, але в середу ти вже з'їв своє, і не маєш права їсти вдруге середову вечерю!

— Ці запаси такі ж твої, як і мої, — він підколупував краєчки смажених яєць ножем. — Я — це ти, а ти — це я, отже, все одно...

— Що за софістика! Припини лити стільки олії! Ти здурів? У мене немає запасів для стількох осіб!

Пательня випала в нього з рук, а я полетів до протилежної стінки — ми потрапили в новий вихор. Корабель знову трясло, ніби в лихоманці, а я думав тільки про те, як дістатися коридора, де висів скафандр, і надягти його. У такий спосіб, — міркував я собі, — як четверговий, я матиму скафандр уже на собі, і якщо ані на хвилю його не зніматиму, то носитиму його й у п'ятницю! А якщо я в четвер і я в п'ятницю будемо в скафандрах, коли зустрінемося в одній дійсності, нам вдасться врешті полагодити кермо. Через наростання сили тяжіння я знепритомнів, а коли отямився, помітив, що лежу праворуч від четвергового, а не ліворуч, як кілька хвилин тому. Легко було вигадати цей план зі скафандром, але складно реалізувати, бо через наростання гравітації я ледь міг повернутися. Коли вона спадала хоч трохи, я міліметр за міліметром рухався в бік дверей, що вели в коридор. Тоді я помітив, що четверговий, як і я, посувався до дверей, дюйм за дюймом наближаючись до коридора. Врешті-решт, за якусь годину, коли вихор розгулявся ще дужче, ми зустрілися біля самого порогу. Тоді я подумав, що дарма намагаюся дотягнутися до клямки дверей — нехай їх відчинить четверговий. Разом з тим я почав пригадувати різні речі, які допомогли зрозуміти, що це я вже четверговий, а не він.

— Ти з якого дня? — спитав я, аби впевнитися.

Моє підборіддя було притиснене до підлоги і я дивився йому в очі, що були дуже близько. Він ледь зміг відповісти:

— Четвер... говий, — мовив він.

Це було дивно. Чи я, незважаючи ні на що, досі був середовим? Викликавши в спогадах ремінісценції останніх переживань, я визнав цей варіант неможливим. Значить, він був п'ятничним. Оскільки він випереджав мене на день, різниця між нами мала б залишитися. Я чекав, коли він відчинить двері, а він цього ж чекав від мене. Гравітація суттєво послабилася, тож я піднявся й побіг у коридор. Коли я схопив скафандр, він зробив мені підніжку й вирвав його в мене з рук, а я повалився на підлогу.

— Ах ти свинюко, скотино! — закричав я. — Обманути самого себе, що ж за підлість!

Але він, не звертаючи на мене уваги, мовчки надягнув скафандр. Мені вдалося це надто безсоромним. Раптом якась дивна сила викинула його зі скафандра, в якому, як виявилось, хтось уже сидів. Спочатку я нічого не розумів, бо не знав, хто з них хто.

— Гей, середовий! — закричав той у скафандрі. — Не пускай четвергового, допоможи мені!

Четверговий і справді намагався зняти з нього скафандр.

— Віддай скафандр! — гарчав четверговий, вовтузячися з ним.

— Відчепися! Чого ти хочеш? Чи ти не розумієш, що я повинен його надягнути, а не ти?! — волав той.

— Цікаво, чого б це?

— Того, дурню, що я ближчий до суботи, ніж ти, а в суботу ми вже обоє будемо у скафандрах!

— Але це маячня! — втрутився я. — У найкращому випадку в суботу ти сам будеш у скафандрі, як останній ідіот, і нічого не зможеш зробити. Віддай скафандр мені: якщо я надягну його зараз, то ти матимеш його в п'ятницю як п'ятничний, а я матиму його в суботу як суботній. А тоді нас буде двоє у двох скафандрах... Четверговий, допоможи мені!

— Припини! — запротестував п'ятничний, з якого я силою знімав скафандр. — По-перше, тобі вже немає кому кричати «четверговий», бо минула опівніч і ти сам уже четверговий, а, по-друге, буде краще, якщо я залишусь у скафандрі — тобі й так нічого з того не буде...

— Чому? Якщо я надягну його зараз, то матиму його на собі й завтра.

— Сам переконаєшся... Я ж уже був тобою, в четвер. Мій четвер минув, тож я ліпше знаю...

— Досить тих балачок. Пусти негайно, — закричав я.

Але він вирвався і я почав його наздоганяти по камері з реактором, аж поки ми не попадали один за одним в каюту. Якось сталося так, що нас було лише двоє. Тепер я зрозумів, чому вчора, коли ми стояли з інструментами під люком, четверговий сказав мені, що п'ятничний забрав у нього скафандр: бо зараз я сам став четверговим і це у мене п'ятничний забрав скафандр! Але я не збирався здаватися! «Ну зажди, я зараз тобі покажу», — подумав я, вибігаючи в коридор, а звідти — у машинний відсік, де ще під час гонитви я зауважив на підлозі стрижень для перемішування атомної суміші. Я схопив його і, озброївшись таким чином, погнав до каюти. Той був уже в скафандрі, тільки не встиг ще надягти шолом.

— Знімай скафандр! — закричав я, грізно стискаючи стрижень.

— І не подумаю!

— Знімай, кажу тобі!

На мить я замислився, чи можна його вдарити. Я трохи забув, що він не мав ані синця під оком, ані гулі на лобі, як той п'ятничний, якого я бачив у ванній, але раптом зрозумів, що так має бути. Той п'ятничний уже, мабуть, суботній, а може, десь уже майже недільний, натомість цей п'ятничний, який сидів у скафандрі, був нещодавно четверговим, в якого опівночі перетворився я. Отже, я наближався викривленою петлею часу до того місця, де п'ятничний до побиття мав стати побитим п'ятничним. Але перед цим він сказав, що його так покалічив недільний, якого тим часом не було й сліду: в каюті ми стояли одні — він і я. Раптом мене осяяло.

— Знімай скафандр! — заволав я грізно.

— Четверговий, відчепися! — закричав той.

— Я не четверговий! Я НЕДІЛЬНИЙ! — вигукнув я і рушив в атаку.

Він хотів мене копнути, але чоботи скафандра були надто важкі. До того, як він підніс ногу, я вже вдарив його палицею по голові — не дуже сильно, звісно, бо я вже настільки призвичаївся до цього всього, що розумів, що це, власне, я сам, і коли з четвергового перетворюся на п'ятничного, то отримаю палицею в чоло, а розбивати череп собі самому якось не хотілося. П'ятничний впав і застогнав, схопившись за голову, а я грубо зідрав з нього скафандр. Коли хиткими кроками він попрямував до ванної, бурмочучи собі під ніс: «Де вата... де свинцевий розчин...», я швидко почав надягати цей костюм, за який ми так довго змагалися, аж раптом помітив людську ногу, що стирчала з-під ліжка. Я став навколішки і зазирнув туди. Під ліжком лежав чоловік і, намагаючись стишити плямкання, поспішно жував останню плитку молочного шоколаду, яку я залишив

собі на чорний галактичний день. Цей негідник так поспішав, що їв шоколад разом з обгорткою, і шматки станіолу блищали в нього на губах.

— Залиш шоколадку! — закричав я, тягнучи його за ногу. — Хто ти? Четверговий?.. — спитав я, раптом подумавши, що я міг уже стати п'ятничним, і зараз він віддухопелить мене, як я тільки-но п'ятничного.

— Я недільний, — промимрив він, дожовуючи.

Я нічого не зрозумів. Або він брехав — тоді це не мало жодного значення, або ж він говорив правду — і тоді на мене чекали стусани, бо насправді це ж недільний побив п'ятничного і п'ятничний сам мені про це розповів, а я, прикинувшись недільним, сам надавав йому палицею. Але, думав я собі далі, навіть якщо він бреше, що він недільний, то так чи інакше можливо, що він пізніший від мене, а в такому разі він пам'ятає все, що пам'ятаю я, а, отже, вже знає, що я набрехав п'ятничному, а тому може набрехати й мені, бо те, що було моїм військовим обманом, для нього вже просто спогад, яким він може вільно скористатися. Поки я так роздумував, гублячись у варіантах, він доїв шоколад і виліз з-під ліжка.

— Якщо ти недільний, де твій скафандр? — закричав я, коли мені на думку спала нова ідея.

— Зараз він у мене буде, — сказав той спокійно, а тоді я помітив палицю в його руці... а трохи пізніше побачив сильний відблиск, ніби вибух десяти Наднових одразу.

Я отямився, сидючи на підлозі ванної, коли хтось загнув у двері. Я почав оглядати синець і гулю, а там досі стукали. Виявилось, що це середовий. За мить я показав йому свою побиту голову, а він пішов із четверговим по інструменти. Потім була біганина, шарпаннина скафандрів — якось я це пережив і суботнім ранком заліз під ліжку, щоб перевірити, чи немає там плитки шоколаду.

Хтось потягнув мене за ногу, коли я доїдав останню молочну шоколадку, яку знайшов під сорочками. Я не знаю, хто це був, але про всяк випадок я вдарив його палицею по голові, зняв з нього скафандр і хотів надягти, коли ракета знову втрапила у гравітаційний вихор. Коли я отямився, в каюті було повно людей. У ній ледь можна було рухатися. Як виявилось, всі вони були мною — з різних днів, тижнів, місяців, а один якийсь — аж з наступного року. Багато було побитих людей з підбитими очима, і аж п'ятеро — у скафандрах. Але замість того, щоби вийти через люк і відремонтувати кермо, вони почали сперечатися, торгуватися й лаятися. Йшлося про те, хто кого і коли побив. Ситуацію ускладнювало, по-перше, те, що з'явилися ті, які

з першої половини дня і ті, які з другої — я вже боявся, що якщо так піде далі, то я розпадуся на щохвилинних і щосекундних, — а, подруге, те, що більшість з присутніх добряче брехала, тож я досі не знаю, кого бив я і хто бив мене, коли відбувалася уся ця історія між середовим, четверговим і п'ятничним, якими я почергово був. Мені здається, що через те, що я сам збрехав п'ятничному, ніби я недільний, всі ми отримали набагато більше ударів, ніж передбачав це календар. Але мені більше не хотілося б повертатися до тих неприємних спогадів, бо людина, яка цілий тиждень не займалася більше нічим, окрім биття самого себе, не має приводів для гордості.

Тимчасом суперечки тривали. Спостерігаючи цей безлад, я впадав у відчай, а ракета досі сліпо мчала вперед, час від часу втрапляючи у гравітаційні вихори. Врешті, ті, які були у скафандрах, побилися з тими, які були без них. Я намагався привнести хоч якийсь лад у той хаос і після надлюдських зусиль мені таки вдалося зорганізувати щось на кшталт зібрання, причому того, хто був з наступного року, як найстаршого, одноголосно визнали головою.

Потім ми вибрали комісію для підрахунку голосів, материнську комісію і комісію вільних висновків, а ще четверо з наступного місяця стали службою порядку. Тоді ж ми потрапили у від'ємний вихор, який уполовинив нас, так що в наступному голосуванні забракло *quorum*¹, і перед тим, як приступити до виборів кандидатів на ремонт керма, треба було змінити статут. Мапа вказувала на наближення до нових вихорів, які зводили нанівець всі попередні досягнення: то зникали вибрані кандидати, то знов з'являлися вівторкові і п'ятничні з головою, перев'язаною рушником, і зчиняли негідні скандали. Після переходу через дуже сильний вихор ми вже ледь поміщалися в каюті і коридорі, а про те, щоби відчинити люк, через брак місця уже й ніхто не говорив. Найгіршим було те, що розміри часових переміщень щоразу росли, і вже з'являлися сиві чоловіки, а подекуди виднілися коротко стрижені дитячі голови, тобто, ясна річ, всіма ними був я сам зі свого дитинства.

Щоправда, я вже не пам'ятав, чи я був недільним, чи вже понеділковим. Зрештою, це не мало жодного значення. Діти плакали, бо їх притискали в натовпі, й кликали маму. Голова зборів — Тихий з наступного року — лаявся, як швець, бо середовий, який у даремних пошуках шоколадок заліз під ліжку, вкусив його за ногу, коли той наступив йому на палець. Я розумів, що все це погано закінчиться, особливо коли тут і там проглядалися сиві бороди. Між 142-м і 143-м вихором я пустив у хід список присутніх, але виявилось,

¹ Число, лічба (*лат.*).

що багато присутніх обманювали, подавали фальшиві особові дані. Один Бог міг знати, навіщо вони це робили — може, навколишня атмосфера затьмарювала їм розум. Стояв такий галас, такий шум, що порозумітися можна було, тільки якщо кричати з усіх сил.

Раптом один із минулорічних Йіонів висловив прекрасну, як тоді здалося, ідею, щоб найстарший серед нас розповів історію свого життя. Завдяки цьому мали б з'ясувати, хто повинен полагодити кермо, бо найстарший у своїх спогадах містив усіх нас — з різних тижнів, місяців і років. Тоді ми звернулися зі своїм проханням до срібноволосого старця, який, сидячи в кутку, ледь тремтів і підпирав стіну. Коли його спитали, він почав довго й розлого оповідати про своїх дітей і внуків, а потім перейшов до космічних подорожей, яких провів безліч за свої дев'яносто років життя. Ту, яка відбувалася зараз і була для нас найважливішою, через загальний склероз і піднесення духу він не пам'ятав, однак був таким самозакоханим, що не хотів у цьому зізнатися, тому розповідав усе, поперемінно повертаючись до своїх впливових друзів, орденів і внуків, поки ми не накричали на нього й не наказали змовкнути.

Два наступні вихори добряче зменшили кількість присутніх, а після третього не просто зробилося просторо — але зникли всі, хто був у скафандрах. Залишився лише порожній скафандр, який ми спільними зусиллями повісили в коридорі, після чого повернулися на нараду. Після нових суперечок про те, хто ж заволодіє таким цінним костюмом, надійшов новий вихор і раптом зробилося порожньо. Я сидів на підлозі з напухлими очима в несподівано просторій каюті, серед побитих меблів, клаптів одягу і подертих книжок. Підлога була засипана картками для голосування. Мапа вказувала на те, що я врешті пройшов поле гравітаційних вихорів. Не маючи змоги більше розраховувати на дуплікацію, а, значить, і на усунення пошкодження, я впав у відчай і апатію. Коли за кілька годин я вийшов у коридор, то здивувався відсутності скафандра. Я ніби крізь туман пригадав, як перед останнім вихором двоє малюків вислизнули з каюти в коридор. Вони вдвох одягли один скафандр?! Вражений раптовою здогадкою, я кинувся до керма... Працював!

Значить, ці малі усунули пошкодження, поки ми гризлися в безглузких суперечках? Я припускаю, що один вклав руку в рукавицю, а другий — у взуття, і в такий спосіб вони могли тримати ключі для закручування гайок одночасно з обох боків керма. Порожній скафандр я віднайшов у камері тиснення, за люком. Я заніс його до середини ракети, ніби реліквію, відчуваючи всім серцем безмежну вдячність до тих двох хлопчиків, якими я був так багато років тому!

Так закінчилася ця, мабуть, одна з найдивовижніших моїх пригод. Я щасливо долетів до мети, завдяки розуму та відвазі, яку проявив я в образі двох малюків.

Потім говорили, що цю історію я вигадав, а злісні мої вороги дозволяли собі натяки щодо того, що я нібито маю слабкість до алкоголю, який переховую на Землі, і що саме там я сміло підтримую свою залежність упродовж довгих років космічних подорожей. Одному Богу відомо, які ще чутки розпускали на цю тему — але такі вже люди: вони вірять у найбезглуздішу маячню, а не у справжні факти, які я дозволив собі викласти тут перед вами.

ПОДОРОЖ ВОСЬМА

Отже, збулося. Я став делегатом Землі в Організації Об'єднаних Планет, точніше — кандидатом, хоча і це не зовсім так, адже Генеральній Асамблеї належало розглянути кандидатуру усього людства, а не власне мою.

Я жодного разу в житті ще так не хвилювався. Пересохлий язик став кілком у роті, а коли я йшов розстеленою від астробуса червоною доріжкою, то не міг зрозуміти, чи то вона так м'яко пружинить піді мною, чи то так підгинаються мої коліна. Слід було підготуватися до виступу, а я слова не міг би пропустити через горло, що спеклося від хвилювання; тому, помітивши великий автомат з хромованою стійкою і прорізом для монет, я поспішно кинув туди мідяк і підставив під кран передбачливо захоплену з собою кришечку від термоса. Це був перший в історії людства міжпланетний дипломатичний інцидент: уявний автомат з газованою водою виявився заступником голови тарраканської делегації в парадній формі. На щастя, саме тарраканці взялися рекомендувати нашу кандидатуру на сесії, чого я, проте, ще не знав, а те, що цей високого стану дипломат заплював мені черевики, визнав поганим знаком, і абсолютно марно: то були лише ароматні вітальні пахощі. Я відразу все зрозумів, ковтнувши інформаційно-перекладацьку пігулку, люб'язно запропоновану мені одним із співробітників ООП; безліч звуків у моїх вухах негайно перетворилася на абсолютно зрозумілу мову, каре з алюмінієвих кеглів на кінці м'якої килимової доріжки постало ротою почесної варті, а тарраканин, який зустрів мене, хоч був раніше схожий на величезний рулет, тепер здався старим знайомим, а його зовнішність — звичайною. Проте хвилювання не полишало мене.

Підїхав невеликий самовїз, що навмисно був переобладнаний для перевезення двоногих, таких, як я, їстот; я сїв, а тарраканин, втиснувшись туди з неабиякими зусиллями, одночасно сїдаючи справа і зліва від мене, сказав:

— Шанований пане землянине, я повинен вибачитися за маленьку організаційну незручність; на жаль, голова нашої делегації, який, як фахівець-землист, міг би найкраще відрекомендувати вашу кандидатуру, вчора ввечері був відкликаний до столиці, так що мені доведеться його замінити. Вам знайомий дипломатичний протокол?

— Ні... у мене не було нагоди, — пробурмотів я, безуспішно намагаючись влаштуватися в кріслі цього самовоза, не зовсім пристосованого до людського тіла. Сидіння нагадувало глибоку, майже півметра квадратну яму, і на вибоїнах колїна впиралися мені у чоло.

— Та нічого, яюсь впораємось... — сказав тарраканин.

Його одєжа з добре пропрасованими, гранованими складками, виблискуючи металом (я подаремно прийняв його за буфетну стійку) трохи подзвякувала, а він, відкашлявшись, продовжував:

— Історію вашу я знаю; людство — ах, це просто прекрасно! Звичайно, знати все — це мій безпосередній обов'язок. Наша делегація виступить по вісімдесят третьому пункту порядку денного — про прийняття вас до складу Асамблеї як її дійсного, повного і всестороннього члена... а вірчі грамоти ви, пане, бува, не згубили?! — запитав він так несподівано, що я аж здригнувся і захитав головою. Цей пергаментний сувій, що вже ледь розм'як від поту, я стискав у правій руці.

— Добре, — продовжував він, — отже, я виголошу промову — чи не так? Змалюю блискучі досягнення, які надають вам право посісти місце в Астральній Федерації... вам зрозуміло, звичайно, що це лише архаїчна формальність; сподїваюся, ви не чекаєте на якісь виступи опонентів?

— Ні... не думаю, — пробурмотів я.

— Ну звичайно! Та і з чого б то? Отже, проста формальність, чи не так, та все ж не завадили б деякі дані. Факти, подробиці... Ви розумієте? Атомною енергією ви, звичайно ж, володієте?

— О так! Так! — швиденько підтвердив я.

— Чудово. А, власне, в мене це є тут, голова залишив мені свої нотатки, але його почерк... як давно ви опанували цю енергію?

— Шостого серпня 1945 року!

— Чудово. Що це було? Перша атомна електростанція?

— Ні, — відповів я, відчуваючи, що червонію. — Перша ядерна бомба, яка знищила Хіросіму...

— Хіросіму? Це що — астероїд?

— Не астероїд, а місто...

— Місто..? — перепитав він з легкою тривогою. — Тоді, як би то сказати... — роздумував він хвилину. — Краще нічого не говорити — раптом вирішив він. — Так, але якісь підстави для похвали все ж таки мені потрібні. Підкажіть мені що-небудь, тільки швидше, ми вже підїжджаємо.

— Е... е... космічні польоти, — почав я.

— Це само собою, інакше б вас тут не було, — пояснив він, як мені здалося, занадто безцеремонно. — На що ви витрачаєте основну частину народного прибутку? Ну, пригадайте — якісь великі інженерні проекти, архітектура космічного масштабу, пускові гравітаційно-сонячні установки, ну? — швидко підказував він.

— Та так, будується... будується... — випалив я. — Народний прибуток не занадто великий, чимало йде на озброєння...

— Озброєння чого? Континентів? Проти землетрусів?

— Ні... на озброєння армії...

— Що це таке? Хобі?

— Не хобі... внутрішні конфлікти... — белькотів я.

— Це ніяка не рекомендація! — заявив він з явним невдоволенням. — Не з печери ж ви, пане, сюди прилетіли! Ваші вчені давно повинні були розрахувати, що загальнопланетна співпраця безумовно вигідніша, ніж боротьба за здобич і гегемонію!

— Розрахували, розрахували, але є причини... історичні причини, прошу пана.

— Облишмо це! — втрутився він. — Адже я тут не для того, щоб захищати вас як обвинувачених, а щоб рекомендувати вас, атестувати, підкреслювати ваші досягнення і заслуги. Вам зрозуміло?

— Зрозуміло.

Язик мій так зацікавив, неначе його хтось заморозив, комірець сорочки фрака тиснув, пластрон розм'як від поту, що стікав з мене струмками, вірчі грамоти зачепилися об ордени — і верхній лист надірвався. Тарраканин, нетерплячий, і водночас зі зневажливим і наче відсутнім виглядом — заговорив несподівано спокійно і м'яко (зразу можна було впізнати досвідченого дипломата!):

— Краще я говоритиму про вашу культуру. Про її видатні досягнення. Культура у вас є?! — різко запитав він.

— Є! І чудова! — запевнив я.

— Ось і добре. Мистецтво?

— О так! Музика, поезія, архітектура...

— Ага, отже, архітектура! — сказав він. — Прекрасно. Це я занотую. Вибухові засоби?

— Як це вибухові?

— Ну, творчі вибухи, керовані, для регулювання клімату, переміщення континентів або річок... у вас є?

— Наразі тільки бомби... — сказав я і вже пошепки додав: — Зате різноманітні — з напалмом, фосфором, навіть з отруйним газом...

— Це не те, — сказав він сухо. — Триматимемося духовного життя. У що ви вірите?

Цей тарраканин, якому належало рекомендувати нас, не був, як я вже здогадався, досвідченим у земних справах, і від думки про те, що від виступу такої неосвіченої істоти залежить бути чи не бути нам на форумі всієї Галактики, у мене, правду кажучи, перехопило дух.

«Що за невдача, — думав я, — і треба ж було, щоб саме зараз відкликали справжнього фахівця з питань Землі!»

— Ми віримо в загальне братерство, у перевагу світу і співпраці над ненавистю і війнами, вважаємо, що мірилом усіх речей має бути людина...

Він поклав важкий присосок мені на коліно.

— Ну, чому саме людина? — сказав він. — Зрештою, годі. Але ваш, пане, перелік складається з одних заперечень: відсутність війни, відсутність ненависті... Заради Галактики, хіба у вас немає жодних позитивних ідеалів?

Мені було дуже душно.

— Ми віримо в прогрес, у краще майбутнє, у могутність науки.

— Нарешті хоч щось! — вигукнув він. — Так, наука... це добре, це мені згодиться. На які науки ви витрачаєте найбільше?

— На фізику, — відповів я. — Дослідження в галузі атомної енергії.

— Я вже чув про це. Знаєте що? Ви тільки мовчіть. Я сам цим займаюсь. Я виступлю. Покладіться у всьому на мене. Ну, в добрий час! — Він мовив ці слова, коли машина зупинилася біля будівлі.

У мене паморочилася голова і пливло перед очима; мене вели кришталевими коридорами, якісь невидимі перешкоди розсувалися з мелодійним зітханням, я мчав униз, вгору і знову вниз. Тарраканин стояв поряд, величезний, мовчазний, увесь в металевих складках, і раптом все завмерло, склоподібна куля роздулася переді мною і луснула. Я стояв на нижньому ярусі зали Генеральної Асамблеї. Амфітеатр, як велика лійка, виблискуючи сріблом і непорочною білизною, тягнувся вгору півколом лав; далекі, крихітні постаті делегатів розцвічували білизна спіральних рядів смарагдом,

золотом, пурпуром, спалахували міріадами таємничих іскорок. Я не відразу зміг відрізнити очі від орденів, членів від їхніх штучних продовжень, я бачив тільки те, як вони жваво жестикулюють, підсовують до себе пачки документів, розкладених на білосніжних пюпітрах, і ще якісь чорні, блискучі, наче антрацит, таблички, а навпроти мене, в декількох десятках кроків, оточений зліва і справа стінами електронних машин, на підвищенні сидів голова перед лісом мікрофонів. У повітрі кружляли уривки бесід відразу на тисячі мов, і діапазон цього зоряного наріччя сягав від найнижчих басів до пташиного щебетання. Відчуваючи, що підлога піді мною немов провалюється, я обтягнув свій фрак. Пролунав протяжний, нескінченний звук — це голова ввімкнув машину, яка молотком ударила по пластині зі щирого золота, металева вібрація лізла прямо у вуха. Тарраканин, ставши горою наді мною, показав мені наші місця — і голос голови полинув з невидимих мегафонів, а я, перш ніж сісти перед табличкою з назвою рідної планети, обвів очима ряди, все вище і вище, у пошуках хоч би однієї братської душі, хоча б однієї людиноподібної істоти — даремно. Величезні бульби приємних, теплих тонів, кільця порічкового желе, м'ясисті плодоніжки, зіперті на пюпітри, на вигляд темно-коричневі, як добре заправлений паштет, або світлі, як рисова запіканка, присоски, прищепки, гачки, які тримали долі ближніх і далеких планет, пропливали переді мною наче в уповільненому фільмуванні, в них не було нічого страхотливого, нічого не викликало відрази, всупереч усьому, що думали ми на Землі, немов це були не зоряні чудовиська, а творіння творця-абстракціоніста або кулінара з буйною фантазією...

— Пункт вісімдесят другий, — прошипів мені на вухо тарраканин і сів. Я вчинив так само. Взяв навушники, що лежали на пюпітрі, і почув:

— «Як зазначено у протоколі спеціальної підкомісії ООП, пристрої, які, згідно з угодою, ратифікованою цими Високими Зборами, були поставлені з точним дотриманням усіх пунктів зазначеного договору Альтаїрською Співдружністю Шестерного Об'єднання Фомальгаута, проявляють властивості, які не можуть бути результатом незначних відхилень від технологічних вимог, погоджених високими договірними сторонами. Хоча, як слушно відзначила Альтаїрська Співдружність, договором про платежі між обома високими договірними сторонами передбачалося, що зроблені Альтаїром розсіювачі випромінювання і планеторедуктори будуть наділені здатністю до відтворення машинного потомства, проте зазначена потенція повинна була проявлятися, відповідно до прийнятої в усій

Федерації інженерної етики, у вигляді сингулярного брунькування, без використання для цієї мети програм з протилежними знаками, що, на жаль, якраз і сталося. Така полярність програм призвела до наростання перелюбних антагонізмів в головних енергетичних блоках Фомальгаута, що, у свою чергу, спричинило сцени, які ображають громадську мораль, і значні матеріальні збитки позивача. Виготовлені постачальником агрегати, замість того щоб цілком віддаватися праці, для якої вони призначені, частину робочого часу присвячували процедурам розмноження, причому їх невпинна метушня зі штепселями, що мала метою акт відтворення, спричинила порушення Панундських Статутів і викликала феномен машинографічного піку, причому провина за цей факт, на жаль, лежить на відповідачеві. В силу вищевикладеного даною постановою заборгованість Альтаїра анулюється».

Я зняв навушники, бо дуже вже розболілась голова. Чорт забирай машинну зневагу громадської моральності, Альтаїр, Фомальгаут і все інше! Я вже був по горло ситий ООП, ще не ставши її членом. Мені зробилося недобре. Навіщо я послухався професора Тарантогу? Навіщо я посів цю жахливу посаду, що змушує мене згорати з сорому за чужі гріхи? Чи не було б краще...

Мене неначе прошило струмом — на величезному табло спалахнули цифри 83, і тут же я відчув енергійний ривок. Це мій тарраканин, схопившись на присоски, а, може, щупальця, потягнув мене за собою. Юпітери, що плавали під стелею зали, вдарили нас потоком свого блакитного світла. Променисте сяйво, здавалося, просвічувало мене наскрізь, я машинально стискав у руці сувій вірчих грамот, який абсолютно розм'як; ледь не у самому вусі лунав потужний бас тарраканина, що гримів з натхненням і невимушеністю на весь амфітеатр, але слова доходили до мене уривками, як штормові бризки до сміливця, котрий схилився над хвилерізом.

— ... дивовижна Земелія (він навіть не міг як слід вимовити назву моєї батьківщини!)... прекрасне людство... видатний його представник прибув сюди ... витончені, гарненькі ссавці... атомна енергія, з рідкісною віртуозністю звільнена їхніми верхніми лапками... молода, динамічна, натхненна культура... глибока віра в плюцимолію, хоч і не позбавлена амфібрунтів (він точно плував нас з кимось)... віддані справі єдності космонацій... в надії, що приймуть їх до лав... завершуючи період ембріонального соціального животіння... самотні, загублені на своїй галактичній периферії... вирости сміливо і самостійно, і є гідними...

— Поки що, не зважаючи ні на що, непогано, — подумав я. — Він нас хвалить, все неначе гаразд... але що це?

— Очевидно, їхня парність! Їхній жорсткий каркас... однак, треба зрозуміти... на цих Високих Зборах мають право на представництво навіть відхилення від норм і правил... і жодна аберація не є ганебною... важкі умови, які їх сформували... водянистість, навіть солоня, не може бути і не повинна стати перешкодою... з нашою допомогою в майбутньому вони колись переживуть свій жах... свого теперішнього вигляду, над яким Високі Збори, з властивою їм великодушністю, залишать без уваги... тому від імені тарраканської делегації і Союзу Зірок Бетельгейзе, вношу пропозицію про прийняття людства з планети Зимая у лави ООП і надання присутньому тут шляхетному зимаянину повних прав делегата, акредитованого при Організації Об'єднаних Планет. Я закінчив.

Пролунав оглушливий шум, що переривався загадковими пошвикуваннями, оплесків не було, та й не могло бути, бо не було рук; удар гонга обірвав цей гомін, і я почув голос голови:

— Чи бажає якась з високих делегацій взяти слово з питання про кандидатуру людства з планети Земейї?

Тарраканин, як видно, дуже задоволений собою, сяючи, потягнув мене на лаву. Я сів, бурмочучи невиразні слова вдячності на його адресу, і в ту саму мить два блідо-зелених промені вистрілили з різних точок амфітеатру.

— Я передаю слово представнику Тубану! — сказав голова.

Щось встало.

— Висока Радо! — почув я далекий, пронизливий голос, подібний на той, що видає скрегіт розрізаної бляхи, але незабаром його тембр перестав привертати мою увагу. — З вуст делегата з Воретекса ми почули теплий відгук про плем'я з далекої планети, досі невідомої присутнім. Хотів би висловити жаль з приводу несподіваного від'їзду сультігора Екстревора, що не дозволило нам глибше ознайомитися з історією, звичаями і природою цього племені, про членство в ООП якого так активно клопоче Тарраканія. Не будучи фахівцем з космічної монстрології, я все ж в міру своїх скромних можливостей спробую доповнити те, що ми мали приємність почути. Передусім зазначу, просто заради порядку, що рідна планета так званого людства зветься не Земійя, Зімайя чи Земейя, як-то зрозуміло, не через незнання, а через, наскільки я глибоко переконаний, ораторський запал, розказав мій попередник. Ця подробиця, звичайно, є малозначною. Отже, і термін «людство», до якого він вдався, взятий з мови племені Землі — так, власне, звучить справжня назва

цієї далекої, провінційної планети — натомість наша наука визначає землян дещо інакше. Маю надію, що не втомлю тим Високі Збори, зачитавши повне найменування і класифікацію виду, членство якого в ООП ми розглядаємо, зважаючи на роботу видатних фахівців, а саме на Галактичну Тератологию Ґраммплюсса і Ґзеємса.

Розкривши перед собою на юпітрі величезну книгу там, де була закладка, представник Тубану читав:

— Відповідно до загальноприйнятої систематики, в нашій Галактиці трапляються також аномальні форми життя, які складаються з типів *Aberrantia* (Збоченці), який ділиться на підтипи *Debilitales* (Дебілоїди) і *Antisapiéntinales* (Антирозумники). До цього останнього підтипу належать громади *Canaliacaеа* (Паскудлярці) і *Necroludentia* (Трупоглуми). Серед Трупоглумів, у свою чергу, розрізняється загін *Patricidiaceae* (Батьковбивці), *Matriphagideae* (Мамоїди) і *Lasciviaceae* (Мерзотники, або Блудники). Мерзотників, які вже зовсім виродились, ми поділяємо на *Cretininae* (Тупоголові, зокрема *Cadaverium Mordans*, або Трупогриз-Малоумок), і *Horrorissimae* (Потвори, класичним представником якого є *Маніяк-Реаліст*, *Idiontus Erectus Gzeemsi*). Деякі з Потвор утворюють власні псевдокультури; сюди належать зокрема такі види, як *Anophilus Belligerens*, *Задолуб-Розбійник*, який іменує себе *Genius Pulcherrimus Mundanus*, або як особливий екземпляр, який є повністю лисим на всьому тілі, що був помічений Ґраммплюсом у найтемнішому місці нашої Галактики — *Monstroteratum Furiosum* (Бридкий Капосник), що називає себе *Homo sapiens*.

Зал загудів. Голова увімкнув машину з молотком.

— Ну, тримайся, пане! — прошипів мені тарраканин.

Я не бачив його, чи то через блиск юпітерів, чи то через піт, який заливав очі. Слабка надія зажеврїла в моєму серці, бо хтось зажадав голосу з формального питання; назвавшись членом делегації Водолїя, астрозоологом, оратор почав заперечувати Тубанцю — на жаль, лише настїльки, наскїльки був прихильником школи професора Гаґранапса, вважав запропоновану класифікацію неточною; він услїд за своїм учителем, видїляв особливий ряд *Degeneratores*, до якого належать Пережерці, Недожерці, Трупощипи і Мертволюби; визначення «*Monstroteratus*» стосовно людини він вважав неправильним; мовляв, слїд було віддати перевагу термінологїї водолїйської школи, яка послїдовно використовує термін *Штучник Почварний* (*Artefactum Abhorrens*). Пїсля короткого обміну думками тубанець продовжив:

— Вельмишановний представник Тарраканїї, рекомендую нам кандидатуру так званої людини розумної, або, якщо бути точним,

Божевільця Почварного, типового представника Трупомилів, не наважився вжити слово «білок», очевидно, вважаючи його непристойним. Безперечно, воно викликає асоціації, говорити про які не дозволяє пристойність. Щоправда, НАВІТЬ такий тілесний матеріал — факт сам по собі не ганебний. (Вигуки: «Слухайте! Слухайте!») Не у білку справа! І не в називанні себе людиною розумною, нехай навіть насправді ти всього лише Трупомил-Недоумок. Це, зрештою, слабкість, яку можна пояснити, — хоча і не вибачити — самолюбством. Не у цьому проте справа, Висока Радо!

Моя свідомість відключалася, немов у непритомного — долинали лише обривки мови.

— Навіть м'ясожерство не може ставитися за провину, оскільки воно виникло в ході природної еволюції! Але відмінності між так званою людиною і її родичами-тваринами майже абсолютно відсутні! І так само як БІЛЬШИЙ НА ЗРІСТ не може вважати свій зріст правом пожирати НИЖЧИХ НА ЗРІСТ, так і наділеність БІЛЬШ ВИСОКИМ розумом зовсім не надає права ні вбивати, ні пожирати НИЖЧИХ РОЗУМОМ, а якщо вже хто вимушений це робити (вигуки: «Не мусить! Не мусить! Нехай їсть шпинат!»), якщо він, повторюю, МУСИТЬ внаслідок трагічного спадкового каліцтва, то нехай би вже поглинав свою скривавлену жертву в тривозі і потаємно, забившись чимдалі в нору, і в найдальшому закутку печери мучився докорами сумління, у надії колись позбутися тягару безнастанного вбивства. На жаль, так не чинить Бридкий Капосник! Він над тлінними останками глумиться, він їх ріже, шматує, підсмажує і лише потім поглинає в публічних годувальнях і пожиральнях, дивлячись на танці голих самиць свого виду і тим самим розпалюючи в собі апетит на мертвечину; а думка про те, щоб покінчити з цим галактично нестерпним станом справ, навіть не залітає у його напіввідку голову! Навпаки, він навігадував для себе безліч вищих резонів, які, розміщуючись між його шлунком — цим могильником незліченних жертв, і нескінченністю, дозволяють йому вбивати з високо піднятою головою. Більше я не говоритиму про заняття і звичаї так званої людини розумної, позаяк дорожу коштовним часом Високих Зборів. Серед його предків один подавав певні надії. Це був *Homo neanderthalensis*¹. Варт було би ним зацікавитися. Від людини теперішньої він відрізнявся великим об'ємом черепа і великим мозком, тобто розумом. Збирач грибів, схильний до медитації, любитель мистецтв, добродушний, спокійний, він, поза сумнівом, заслугогував би на те, щоб його членство сьогодні розглядалося в цій Високій

¹ Людина неандертальська (лат.).

Організації. На жаль, його вже немає поміж живих. Можливо, делегат Землі буде такий люб'язний і скаже нам, що сталося з неандертальцем, таким культурним і симпатичним? Він мовчить. Що ж, я скажу за нього: неандерталець був упень винищений, стертий з лиця землі так званим *Homo sapiens*. А земні вчені, неначе їм мало було ганьби братовбивства, почали очорняти вбитого, оголосивши носіями вищого розуму себе, а не його, великомізкого! І ось серед нас, у цій поважній залі, в цих величних стінах, ми бачимо представника труподів, майстрів винаходу кривавих забав, великодосвідченого конструктора засобів винищування, вигляд якого викликає сміх і жах, які ми ледве здатні стримати; там, на досі непорочно білій лаві, ми бачимо істоту, що навіть не має відваги звичайного карного злочинця, бо свою кар'єру, позначену слідами вбивств, вона маскує все новими красивими найменуваннями, істинне, страшне значення яких зрозуміле будь-якому неупередженому дослідникові зоряних рас. Так, Висока Радо!

Хоча з його двогодинної промови я вловлював лише окремі фрагменти, але й цього було достатньо. Тубанець малював образ чудовиськ, які купаються в крові, і робив це не кваплячись, методично, щохвилини розкриваючи розкладені на попівтрі мудрі книги, аннали, хроніки, а потім з гуркотом кидаючи їх на підлогу, немов охоплений раптовою гидливістю, немов навіть самі сторінки, що оповідають про нас, були зліплені кров'ю жертв. Потім він узявся за історію вже цивілізованої людини; розповідав про різню, побиття, війни, хрестові походи, масові людиновбивства, за допомогою кольорових таблиць і епідіаскопа демонстрував технологію злочинів, древні і середньовічні тортури; а коли дійшов до новітнього часу, шістнадцять служителів підкотили до нього візки, які вгиналися від стосів нового фактографічного матеріалу; тоді як інші служителі, точніше, санітари ООП, з невеликих гелікоптерів надавали першу медичну допомогу тим слухачам доповіді, які втрачали свідомість від почутого, обходячи лише мене одного, оскільки були простакуваті впевненими, що потік кривавої інформації про культуру землян аж ніяк мені не зашкодить. Та все ж десь на середині цієї промови я, немов впадаючи у безумство, почав боятися себе самого, начебто серед потворних, дивних істот, що оточували мене, я був єдиним монстром. Здавалося, ця грізна прокурорська інвектива ніколи не скінчиться, але нарешті до мене долинули слова:

— А тепер нехай Високі Збори голосують за пропозицію тарраканської делегації!

Зала застигла у гробовій тиші, аж раптом щось заворушилось поряд зі мною. Це підвівся мій тарраканин, вирішивши спростувати

хоча б деякі звинувачення — нещасний! Він закопав мене цілком, намагаючись заповнити збори, що людство шанує неандертальців як своїх гідних предків, вимерлих без жодної сторонньої допомоги; але тубанець знищив його всього лише одним питанням в лоб: для землян поняття «неандерталець» — це похвала чи зневага?

«Все скінчено, програно, — думав я, — і тепер я поплентаюся назад на Землю, немов би вигнаний з буди собаки, у якого з пащі витягнули задушену птицю». Але серед слабкого шереху зали пролунав голос голови, який нахилився до мікрофона:

— Слово має представник ериданської делегації.

Ериданин був маленький, кругленький і сріблясто-сизий, наче згусток туману під скісними променями зимового сонця.

— Я хотів би дізнатися, — почав він, — хто платитиме вступний внесок землян? Вони самі? Адже сума чимала — білльон тонн платини не кожному платникові під силу!

Амфітеатр наповнився сердитим гулом.

— Питання це буде доречне лише у разі позитивного голосування! — трохи зачекавши, сказав голова.

— З дозволу Вашої Галактичності, я наважуюся думати інакше, — заперечив ериданин, — і тому своє питання доповню низкою зауважень, на мій погляд, вельми істотних. Ось тут переді мною праця прославленого дорадського планетографа, гіпердоктора Браґраса. Цитую: «...планети, на яких життя мимоволі зародитися не може, мають такі особливості: а) катастрофічні зміни клімату в швидкому попереминому ритмі (т. зв. цикл «зима/весна/літо/осінь»), а також смертоносні перепади температур (льодовикові періоди) довгих періодів; б) наявність великих власних місяців — їхні припливні впливи також згубні для усього живого; в) часта періодична плямистість центральної, або материнської, зірки — ці плями слугують джерелом шкідливого випромінювання; г) переважання поверхні води над поверхнею суші; ґ) стійке навколополосне обмерзання; д) наявність опадів плинної або затвердлої води». ...Як бачимо, звідси...

— Прошу слова з процедурного питання! — схаменувся тарраканин, в якому, здається, знову пробудилася надія. — Як має намір голосувати делегація Еридану — «за» чи «проти» нашої пропозиції?

— Ми голосуватимемо «за», з поправкою, яку я викладу Високим Зборам, — відповів ериданин і продовжив: — Вельмишановна Радо! На дев'ятсот вісімнадцятій сесії Генеральної Асамблеї ми розглядали питання про членство раси блудців задоголових, які іменували себе «доскональцями вічності», хоча тілесно вони такі немічні, що за час згаданої сесії склад блудцівської делегації змінювався п'ят-

надцять разів, тоді як сесія тривала не більше восьмиста років. Викладаючи біографію своєї раси, ці нещасні плуталися у протиріччях, а також клялися і голослівно запевняли наші Збори, що створив їх якийсь Досконалий Творець на свою власну дивовижну подобу, завдяки чому вони, крім усього іншого, безсмертні духом. Оскільки з інших джерел стало відомо, що їхня планета відповідає біонегативним умовам гіпердоктора Враграса, Генеральна Асамблея заснувала особливу Слідчу Підкомісію, а та встановила, що ця антирозумна раса виникла не внаслідок збоченської примхи Природи, а в результаті гідного жалю інциденту, спричиненого третіми особами.

(«Та що це він говорить?! Мовчати! Прибери свій присосок, блудцю!» — все голосніше звучало в залі.)

— На основі звіту Слідчої Підкомісії, — продовжував ерида-нин, — чергова сесія Генеральної Асамблеї прийняла поправку до статті другої Хартії Об'єднаних Планет, яку я дозволю собі зачитати (він розгорнув довгий пергаментний сувій): *«Сьогодні встановлюється категорична заборона життєтворчої діяльності на усіх без винятку планетах типу А, Б, В, Г і Г' за класифікацією Враграса; керівництву дослідницьких експедицій і командирам кораблів, які здійснюють посадку на цих планетах, ставиться за обов'язок неухильне дотримання вищезазначеної заборони. Вона поширюється не лише на умисні життєтворчі процедури, такі як розсіювання бактерій, водоростей тощо, а й на ненавмисне зачаття біоеволюції чи то через недбалість, чи то через недогляд. Ця протизапідна профілактика диктується доброю волею і глибокою обізнаністю ООП. По-перше, шкідливе середовище, в яке заносяться ззовні зародки життя, породжує еволюційні збочення і потворність, абсолютно чужі природному біогенезу. По-друге, за вищеназваних обставин виникають види, які не лише тілесно неповноцінні, а й такі, що мають ознаки духовного звиродніння в його найважчих формах; якщо ж за таких умов будуть виведені істоти хоч трохи розумні, а це інколи трапляється, то їхнє життя буде отруєне душевними муками. Досягнувши першого ступеня свідомості, вони починають шукати навколо себе причину свого виникнення і, не знаходячи її, захоплюються химерами вірувань, що виникають внаслідок відчаю і розладу. А оскільки їм чужий нормальний поступ еволюційних процесів в Космосі, то своєю тілесністю (наскільки б вона не була потворною), а також свій спосіб недоумкуватості вони оголошують типовими, нормальними для цілого Всесвіту. На підставі вищевикладеного і беручи до уваги благоденство і гідність життя взагалі, а розумних*

істот — особливо, Генеральна Асамблея ухваляє, що порушення, які відтепер запроваджують в життя протизаплідну статтю Хартії ОП, переслідуються згідно із законом в порядку, встановленому Кодексом Міжпланетного Права».

Ериданин, відклавши Хартію ОП, підняв важкий том Кодексу, який вклали йому в щупальця жваві помічники, і, розгорнувши цю величезну книгу в потрібному місці, голосно почав читати:

— «Том другий Міжпланетного Кримінального Кодексу, розділ вісімдесятий: «Про планетарне життя».

Стаття 212: Запліднення планети, за природою безплідної, карається зазіркуванням на термін від ста до тисячі п'ятисот років, окрім громадянської відповідальності за моральний і матеріальний збиток постраждалих.

Стаття 213: Ті ж дії, описані в статті 212, вчинені з особливим цинізмом, а саме: умисні розпусні маніпуляції, що спричинили зародження особливо збочених форм життя, які збуджують загальний жах або загальну огиду, караються зазіркуванням терміном до тисячі п'ятисот років.

Стаття 214: Запліднення безплідної планети через недбалство, неухважність або внаслідок незастосування протизаплідних засобів карається зазіркуванням на термін до чотирьохсот років; у випадку неповної осудності винного покарання може бути зменшене до ста років.

— Я не називаю, — додав ериданин, — покарання за втручання в еволюційний процес *in statu nascendi*¹, оскільки це не стосується нашої теми. Проте зазначу, що Кодекс передбачає матеріальну відповідальність винних щодо жертв планетарного непотребу; відповідні статті Цивільного Кодексу не зачитуватиму, щоби не стомлювати Збори. Додам лише, що в каталозі небесних тіл, визначених абсолютно безплідними, — згідно з класифікацією гіпердоктора Враграса, постулатами Хартії Об'єднаних Планет і статтями Міжпланетного Кримінального Кодексу, — на сторінці дві тисячі шістсот вісімнадцятій, рядок восьмий знизу, фігурують такі об'єкти: *Зезмая, Зембелія, Земля і Зизма*.

Щелепа у мене відвисла, вірчі грамоти випали з рук, в очах потемніло. «Слухайте! — кричали в залі. — Слухайте! У кого він цілиться?! Геть! Хай живе!» Сам же я, наскільки це було можливим, намагався залізти під попітр.

— Висока Радо! — заgrimів представник Еридана, зі стуком кидаючи на землю томи Міжпланетного Кодексу (схоже, це був улюб-

¹ У стані народження (*лат.*).

лений в ООП ораторський прийом). — Ганьба порушникам Хартії Об'єднаних Планет! Ганьба безвідповідальним елементам, що зачинають життя в негідних для цього умовах! Ось приходять до нас істоти, що не усвідомлюють ні мерзенності свого буття, ні його причин! Ось вони стукають у поважні двері цих достойних Зборів, і що ж ми можемо відповісти їм, усім цим блудцям, штучникам, капосникам, мамоїдам, трупомилам, що заламують свої псевдоручки і падають зі своїх псевдоніжок при звістці, що вони належать до псевдотипу «лжетварин», що їх Досконалим Творцем був випадковий матрос, який вилив на скелі мертвої планети відро скислих поий ракетного палива, заради забави наділивши цей жалюгідний зародок властивостями, які роблять його посміховиськом для Галактики! І як потім захищатися цим бідолахам, якщо якийсь Катон¹ затаврує їх ганьбою за мерзотну білкову лівосторонність²! (Зала бущувала, машина марно молотила своїм молотком, навкруги гуділо: «Ганьба! Геть! Зазіркувати! Про кого він? Гляньте-но, а землянин розчиняється, капосник уже увесь потік!»)

Дійсно, мене кинуло в піт. Ериданин, гучним басом перебиваючи загальний гомін, кричав:

— А тепер — декілька останніх питань до високоповажної тарраканської делегації! Чи правдою є те, що свого часу на мертву тоді планету Земля під вашим прапором опустився корабель, на якому через аварію холодильних камер частина припасів зіпсувалася? Чи правда те, що на цьому кораблі перебували двоє пустопроходців, яких згодом викреслено з усіх реєстрів за безсоромні махінації з болотяною ряскою, і що цих пройдисвітів, цих молочних плутаників звали Оспод і Погг? Чи правда те, що Оспод і Погг, не обмежуючись звичайним забрудненням беззахисної, порожньої планети, на п'яну голову вирішили безсоромно й обурливо чинити на ній біологічну еволюцію, якої ще світ не бачив? Чи то правда, що обоє ці тарраканини цинічно і зловмисно змовилися з метою влаштувати із Землі розплідник курйозів галактичного масштабу, космічний звіринець, паноптикум, кунсткамеру страхітливої дивини, живі експонати якої стануть посміховиськом у найвіддаленіших Туманностях?! Чи правда, що ці пройдисвіти, позбавлені будь-якого почуття пристойності і моральних гальм, вилили на скелі мертвої Землі шість бочок

¹ Мається на увазі Катон Старший, або Марк Порцій Катон Цензор (Marcus Porcius Cato Censorius, 234–149 до н. е.) — знаний римський, політик, оратор і письменник.

² Натяк на загальновідомий факт, що білки й амінокислоти всіх живих земних організмів мають лівосторонню структуру, тобто «закручені вліво».

зіцвілого желатинового клею і два відра зіпсованої альбумінової пасти, підсипали туди рибози, яка вже на той час зашумувала, пентози і левулози і, немов би їм мало було усіх цих гидот, додали три великі черпаки запліснявілої амінокислоти, а те місиво розколо-тили шуфлею для вугілля, викривленою вліво, і коцюбою, скруче-ною таким самим робом, внаслідок чого білок у всіх майбутніх зем-них істот став ЛІВОобертовим?! Чи то правда, що Погг, який дуже слабував на сильний нежить, підбурюваний Осподом, який ледве тримався на ногах від надмірного вживання спиртних напоїв, умисне начхав у плазмовий зародок і, заразивши його шкідливими вірусами, реготав, що, мовляв, вдихнув «нечистий дух» у нещасну еволюційну закваску?! Чи правда, що ця лівообертівість і ця шкідливість пере-йшли потім в тіла земних організмів і перебувають в них досі, запо-діюючи масу страждань безвинним представникам раси штучників почварних, які присвоїли собі ім'я «*Homo sapiens*»¹ лише через про-стацьку наївність? І нарешті, чи правдою є те, що тарраканни повинні заплатити за землян не лише вступний внесок у розмірі більйона тонн платини, а й КОСМІЧНІ АЛІМЕНТИ нещасним жертвам пла-нетарної розпусти?!

Після цих його слів в амфітеатрі почався справжнісінький хаос. Я втягнув голову в плечі: залом у всіх напрямках літали теки з до-кументами, томи Міжпланетного Кодексу і навіть речові докази — наскрізь проіржавілі бочки і коцюби, що невідомо звідки взялися; мабуть, хитромудрі еридани, маючи суперечки з Тарраканією, з не-запам'ятних часів вели на Землі археологічні розкопки, збираючи докази їхньої провини і старанно громадячи їх на Літаючі Блюдця; але роздумувати про це було ніколи — зал ходив ходором, в очах рябіло від щупальців і присосків; мій тарраканин, страшенно збу-джений, зірвався з місця і щось верещав, але цей вереск губився у загальному шумі, а я немов перебував на самому дні цього виру, і в голові гуділа єдина думка про оте навмисне чхання, яке і спричи-нило наше зачаття.

Раптом хтось сильно вчепився мені у волосся. Я закричав. Це тарраканин, намагаючись продемонструвати, як доботно я зроблен-ний земною еволюцією і наскільки я не схожий на випадкову істоту, поспішно зліплена зі всякої гнилизни, схопив мене і почав довбати по верхівці своїм величезним, важким присоском... я відбивався все слабше і слабше, втрачаючи дихання, відчуваючи, що життя поки-дає мене, ще раз брикнув в агонії — і впав на подушки. Ще не опри-томнівши, відразу схопився. Я сидів на ліжку. Обмацав голову, шию,

¹ Людина розумна (лат.).

груди — і переконався, що усе пережите було тільки страхіливим сном. Я полегшено зітхнув, але потім мене почали брати сумніви. Я сказав собі: «Хоч сон і страшний, проте Господь милосердний!» — але й це не допомогло. Врешті, щоб розвіяти похмурі думки, я відбув до тітки на Місяць. Але навряд чи восьмихвилинну поїздку на планетобусі, який зупиняється біля мого будинку, можна назвати восьмою зоряною подорожжю — ймовірноше, на це заслуговує здійснена уві сні експедиція, в якій я так настраждався за людство.

ПОДОРОЖ ОДИНАДЦЯТА

День розпочався з неприємностей. Безлад, який панував у будинку відтоді, як я відправив слугу в ремонт, дошкуляв мені все більше. Я нічого не міг знайти. В колекції метеоритів завелися миші. Погризли найкрасивіший хондрит¹. Коли я варив каву, все молоко збігло. Цей електричний йолоп поскладав разом ганчірки та носові хусточки. Треба було його віддати в ремонт ще тоді, коли він почав чистити мої черевики зсередини. Довелося замість ганчірки взяти старий парашут; я пішов нагору, протер метеорити і поставив мишоловку. Всю цю колекцію я зібрав сам. Це не особливо важко — треба тільки підійти до метеорита ззаду і накрити його сіткою. Тут я зненацька згадав про грінки і побіг униз. Ну, звичайно — згоріли на вуглики. Викинув їх у раковину. Вона відразу ж засмітилася. Я махнув на це рукою і заглянув до поштової скриньки. Вона була забита звичайною ранковою поштою — два запрошення на конгреси в глухих закутках Крабоподібної Туманності, проспекти з рекламою засобу для полірування ракет, свіжий номер «Чумацького подорожнього» — нічого цікавого. Останнім був товстий темний конверт з п'ятьма печатками. Я зважив його в руці і відкрив.

Таємний Уповноважений у справах Кареліїї має честь запросити п. Йона Тихого на нараду, яка відбудеться 16 цього місяця о 17.30 в Малому залі Ламбретанії. Вхід лише за запрошеннями після просвічування. Просимо зберігати цю справу в таємниці.

Нерозбірливий підпис, печатка і друга червона печатка навскіс:
«ПИТАННЯ КОСМІЧНОЇ ВАГИ. СЕКРЕТНО!!!»

¹ Хондрити — найпоширеніший тип кам'яних метеоритів, що становить близько 90% усіх кам'яних метеоритів. Характерною їхньою рисою є наявність хондр — сферичних часток розміром до горошини, що містяться в основній тонкозернистій масі метеорита.